

جریده علمیہ

مشیت جلیلہ اسلامیہ نمک جریدہ رسمیہ سید

جمادی الاخرہ ۱۳۳۷

عدد ۴۴

آیدہ بر نشر اول نور

در دہجی سنہ

علم کلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده . والصلوة على من لا نبي بعده .

— مقدم —

علوم موجوده دن هر بر علم بر طاقم مسائل کثیره دن ، طاعنیک بر جوق مباحثدن عبارتدر . نفس انسانی ایسه مجهول مطلق طرفه توجه ایده میه جکندن بر علمی طالب اولان کینسه یه قبل الشروع او علم حقنده بر فکر اجمالی حصولی ایچون اومسائل جمع وتوحید ایده جک جهت وحدث ایله اجمالاً تصور وملاحظه لازمدر .

— جهت وحدث —

هر علمک مسائل متکثره سنی ضبطایدن شیء « جهت وحدث » دینورکه - بر اشوب شیء واحد حکمی اکتساب ایلمنه سبب اولان جهت - دیمکدر . بوسیله مسائل متکثره ، اوجت وحدث اعتباریله علم واحد عد اولتور . اودخی یا جهت وحدث ذاتیه ویاجت وحدث عرضیه سیله تصور اولتور .

— جهت وحدث ذاتیه و عرضیه —

جهت وحدث ذاتیه سیله تصور ، شروع ایده جکی علمی موضوعیله تعریفدن عبارتدر . اوتعریف سایه سنده او علمک نه دن عبارت اولدینی وعلوم سائر دن فرق وتمیزی اجمالاً بیانه جکندن طالب علم بصیرت اوزره بولنه جق و او علمک تحصیلی اشناسنده بوتون همتی اومسائل تحصیلیه صرف ایله سهی وغیرت ایدوب مالایمنی ایله اشتغال ایتیه جک و بناءً علیه تصدیق اوقانده بولنیه جقدر .

جهت وحدث عرضیه سیله تصور دخی او علمی غایتی ایله تعریفدر . چونکه طالب ، تحصیلی آرزو ایتدیکی علمه شروعدن مقدم او علمک غایت و فائده سنی بیلیرسه او علمی تحصیلیه رغبتی تزايد ایدر . سعی عبث اولماز . حاصلی مراجع ابحاث اولان علمک

موضوعی و ثمره مترتبی اولان قائده و غایتی اگلاشلاقدن سوکره مقصده شروع اولنورسه صرف اوله جق مساعیدن ثمره حسنه استحصال اولنور . بناءً علیه شروع اوله جق علمك موضوع و غایتی بيلمك اهم امور دندر .

— موضوع علم —

هر علمك موضوعی كندیسنده اعراض واحوال ذاتیه سندن بحث اولتان شیدر . مایحیث فی عن اعراضه الذاتیه دیه تعریف ایتمشدر . بحثدن مراد حمل و انباتدر . یعنی بر مسئلهده اعراض ذاتیه بی محمول قیلمقددر .

(اعراض ذاتیه) مایلحق الثقی لذاته اولجزه اولساویه ایله معرفددر . یعنی بر شیک ذاتی و ماهیتی ، و جزئی ، و یا ماهیتدن خارج فقط صدق و تحقده مساویسی ایچون موضوعه لاحق اولانددر .

اعراض ذاتیه نك لذاته موضوعه لحوقدن مراد بلا واسطه موضوعه مستند اولماسیدر . ذات انسانه لاحق اولان تعجب کبی . دیگر لر ندده بالواسطه موضوعه مستند اولور . حیوان اولسی واسطه سیله انسانه حرکتك لحوقی کذلک تعجب واسطه سیله انسانه ضحکك عروضی کبی .

اعراض ذاتیه نك مقابلی اعراض غریبه در که: مایلحق الثقی لامر خارج اهم اواخص اومایین (ایله تعریف اولنور .

موضوع علم اوله جق شیء انحق اعراض ذاتیه در . اعراض غریبه هیچ بر علمده موضوع بحث اوله ماز . اولکیسنه ذات معروضه استنادی حسیله اعراض ذاتیه ، ایکنجیسنه ده معروضه نسبتده غرابت اولوب استنادی قوتلی اولمادیقندن اعراض غریبه تسمیه اولتمشدر . ایشه هر علمك موضوعات مسائلی او علمك موضوعه راجع اوله جقندن مسائل علم قضیه لرینك محمولاتی موضوع علم ایچون اعراض ذاتیه در . اعراض ذاتیه دن بحث اولتمسی ایسه مسئله نك موضوعی علمك موضوعنك یاعینی و یا نوعی و یا عرض ذاتیسی و یا عرض ذاتیسنك نوعی اولمق طریق لر یله اوله جقندن بوجهتله مسائل مدونه موضوع علمه ارجاع اولتمش و بوسیله علمك موضوعی مسائلنك جهت وحدتی اولمش اولور .

— هر علمه موضوع لزومنك سببی —

بر علمك دیگر علومدن تمایزی موضوع لر یله در . (تمایز العلوم بحسب تمایز الموضوعات)

دینامشدر . بناءً علیه هر علمك موضوعی تعین اتملی در . چونكه نفوس بشریه يك قوه ادراکیه سنده کی کالاتی ، طاقت بشریه مساعد اوله بیلجهك درجه ده حقایق واحوال اشایی بیلیمیه پر . حالبوکه اشیاك حقایق واحوالی صایله میه شق درجه ده متوع و متکثر در . وبوجهتله آنری بیلیمك متصروبلکه متعذر در . بناءً علیه بونلرك ادراك و تحصیلنی تسهیل ایده جك واشیای متکثره نی شی واحد قیله جق وبوصورتله علومك حد ذاتنده یکدیگرندن تمایزنی تحصیل ایده جك براصوله توسل ایدلسنه لزوم کورلش وبومقصدله شی واحد ویا اشیا عدیده متناسبه به تعلق ایدن هر نوع مسائل آبروجه بر علم اوله رق تدوین اولنش واوشی واحد حقیقی ویا اعتباری به او علمك موضوعی تسمیه ایدلمشدر . ولهذا بر موضوعه اشتراك ایدن هر درلو مسائل ، دیگر موضوعه اشتراك ایدن مسائلدن امتیاز ایدر . وبوصورتله علوم متوعه وجوده کلهر ك هر علم کندی موضوعیه دیگر علملردن کسب تمایز ایدر . فقط بوتماز ، امر استحسانیدن عبارتدر . چونكه بر مسئلهی بر علم عد ایدوب او وجهه تعلیم وتدوین ایتکده عقل ایچون بر مانع اولمدیقی کی مشارك اولیان موضوعلرك دخی علم واحد اعتبار اولماسنده عقل ایچون بر مانع یوقدر .

— غایت علم —

برشیک غایتی اوشیک حصولیه اوزرینه ترتب ایدن مصلحت ومنفعتدر . بومنفعت ومصلحته فعلك ثمره ونتیجه سی اولق اعتباریه فائده ، فعلدن صکره حاصل اولوب اوفعل اوزرینه ترتب ایلدیکندن غایت ، فاعلك اوفعلدن معلوبی اوله جنی جهته فاعله نظراً غرض ، فاعلی اوفعل اوزرینه سوق واقدامه باعث اوله جنی جهته فاعله نظراً علت غایه دینور . بناءً علیه فائده ، غایت ، غرض ، علت غایه ذاتاً هب بر در . عباراتك اختلافی اعتباراتك اختلافیه در . (واختلاف العبارات باختلاف الاعتبارات) دینامشدر .

علم ، کافه اشیاك الذوا فعیدر . چونكه علم نفسنده وذاتنده لذیذ اولدیفندن لذاته طلب اولنه جنی کی غیر پسنده دخی لذیذ اولفله لغیره ده طلب اولنور . نفسنده لذیذ اولمی چونكه لذت علم ، لذت روحانیه در . بوایه لذت جمانیه دن الذواشی در . لغیره لذیذ اولمی ایسه چونكه لذت یادنیوی یا اخروی اولور . دنیاده انسانی مراتب عالیه ومنازل رفیعیه ایصال ایدن وحسن قبول عامه به مظهر قیلان شی ، علم وکلادر . اخرتده دخی سعادت

ایده حصوله وسیله اولانینه علم و کالدر . بناء علیه غایت علم ، جهلی ازاله ایله کالات بشریه
مائل وسعادت دنیویه و اخروییه واصل اولمقدر .

— مبادی عشره —

بر علمه شروعدن اول او علمک مبادی عشره سنی بیلملیدر . مبادی مذکورده تک
بر قسمی وجوب صنایع و اصطلاحی ایله واجبدر . اوده علمک تعریفی ، موضوعی ، غایه
و فائده سی در . دیگر قسمی وجوب عادی ایله واجبدر . اوده علمک فضل و شرفی ،
نسبتی ، واضی ، واضعک استمداد ایتدیکی شی ، اسمی ، حکمی ، مسائلی در . بعض علما
نظم ایلشدر :

ان مبادی کل فن عشره	الحد والموضوع ثم الثمره
وفضله و نسبة والواضع	والاسم واستمداد حکم الشارع
مسائل والبعض بالبعض اکتفی	و من دری الجمع حاز الشرفا

— علم کلامک جهت وحدت ذاتیه سیله یعنی موضوعیله تعریفی —

علم کلام : علم یبحث فیہ عن ذات الله وصفاته واحوال الممكنات من المبدأ والمعاد علی
قانون الاسلام . یعنی علم کلام ، قانون اسلام اوزرینه جناب حقک ذات و صفاتندن و مبدأ
و معاد اعتباریله احوال ممکناتندن کنیدیسنده بحث اولتان بر علمدر .
علم قیدی تعریفک جنسیدر . علمدن مراد یا قواعد و مسائل یا خود او قواعد و مسائلک
ادراکی یا خود او قواعد و مسائلک تکرر ادراکندن حاصل اولان ملکدر .
مسائل کلامیه محدود و مضبوط اولدیقندن فقہک تعریفده کی علمدن ملکک استحضاردر . فقط
مسائل فقہیه غیر محدود اولدیقندن فقہک تعریفده کی علمدن ملکک استحصال مراد اولتور .
چونکه مسائل غیر محدوده بی استحضاره افراد بشریه تک قدرتی تعلق ایدمه من .
قیود سائر تعریفک فصلی مثابه سنده در . فلسفیدن ماعدا علوم سائر بی اخراج
ایدر . قانون اسلام قیدی ده فلسفه بی تعریفدن اخراج ایچونددر . زیر فلسفه تک الهیانی
قانون اسلام اوزره اولیوب صرف قوانین عقلیه و دلائل و همیه اوزره مبتیدر . قانون
اسلامه موافق اولسون اولسون صرف قانون عقل اوزره جناب حقک ذات و صفاتندن

و مبدأ و معادین بحث ایدر . علم کلام ایسه قانون اسلام اوزره بحث ایدر . قانون عقلی قانون وحی ایله خطادن محافظه ایدوب قواعد شرعیه به مطابق بر صورتده مباحثک جریانته خدمت ایدر .

قانون اسلامین مراد ، اسلامک مناسی اولان ادسال رسل و انزال کتب کبی دین اسلامده قطعیتله حکم اولنان قواعد معلومه در .

شو تعریف مذکور ، متقدمین علماء کلامه کورده در . متأخرینه کوره علم کلامک جهت وحدت ذاتیه سیله تعریفی : علم یحث فیه عن الاعراض الذاتية للمعلوم من حیث يتعلق به اثبات العقائد الدينية . یعنی عقائد دینییه اثبات کندیسنه تعلق ایلدیکی جهتدن معلومک اعراض ذاتیه سندن کندیسنده بحث اولنان بر علمدر .

(معلوم) مایتعلق به العلم یا خود مامن شانه ان یلم ایله تعریف اولنور . یعنی کندیسنه علم بشرک تعلق ممکن اولان و یا یلنمک شانندن اولان شیدر دیمکدر .

عقایددن مراد ، احکام اعتقادیه در . چونکه شرعدن مأخوذ اولان احکام ایکی قسمدر . برنجیسی : نفس اعتقاد قصد اولنان احکامدر . الله عالم ، سمیع ، قادر ، بصیر کبی . بوقسمه احکام اعتقادیه واصلیه و عقائد دینور . ایشته علم کلام بواحکامی حفظ ایچون تدوین اولنمشدر . ایکنجیسی : کندیسيله نفس عمل قصد اولنان احکامدر . الوتر واجب و الزکاة فریضة کبی . بونلرده احکام عملیه و فرعیه و احکام ظاهریه تسمیه اولنور . علم فقه دخی بواحکامی ادله سندن استنباطه برملکه تحصیل ایچون تدوین اولنمشدر . بوقسمه بواحکامی حفظ ایچون تدوین اولنماشدر . چونکه احکام عملیه و فرعیه حوادث فعلیه به تابعدر . حوادث فعلیه ایسه هیچ بر عده منحصر اولیوب بلکه علی الدوام متعاقباً تزايد ایتمکده در . بناء علیه اکا تابع اولان احکام فرعیه نکده اووجهله اولسی لازم اولدیقندن بواحکام فرعیه نك احاطه سی ممکن اوله ماز . بو حالده علم فقه ، لزومنده دلیلندن احکامی استنباط ایچون برنوع ملکه استحصال وجوده کثیرر .

احکام اعتقادیه ایسه بویله دکدر . زیرا احکام اعتقادیه حوادث فعلیه به تابع اولیوب مضبوط و محدود بر طاقم احکام اصلیه دن عبارتدر .

بوکی احکامک ضبط و حفظی ایسه دائرة امکانه اولدیقندن علم کلامک دائرة

صلاحیتند در . واقعا احکام اصلیه عائد استدلالاتک وجهلری و دفع شبهاتک طریقہ علمی علوم و فنونک تزیید و ترقیاتہ و بناء علیہ حادثاتک تعاقباتہ تبعاً متزاید اولوب ضبط و حفظی ممکن دکلسمده بونلر علمک مسائلی جمله سندن اولیوب بلکه وسائلی اولدیفندن بونلری ضبط و حفظ علم کلامک دائرہ صلاحیتندن خارجدر .

— علم کلامک جهت وحدت عرضیه سیله یعنی غایه سیله تعریفی —

علم کلام: علم باصول الدین بعصم الاعتقاد عن الخطأ فی الایمان بما جاء به النبی علیہ السلام ویفزی الی الفوز الابدی . یعنی علم کلام حضرت پیغمبر اقدسزک جناب حق طرفندن کتیردیک احکام حقہ اسلامیہ ایمانده وقوع بوله حق خطا و خللندن اعتقادی حفظ و فوز ابدی به ایصال ایدن اصول دینہ علمدر .

— علم کلامک موضوعی —

مقدمینه کوره علم کلامک موضوعی: ذات باری و صفاتی و افعالیدر . زیرا بو علمده جناب حقک ذاتندن و صفات ثبوتیه و سلویه سندن و احداث عالم کی دنیایه و آخرت جناتی کی آخرته تعلق ایدن افعالندن بحث اولنور .

(متأخرینه کوره علم کلامک موضوعی): عقائد اسلامیته نک اثباتی کندیسنه تعلق قریب و یا تعلق بعید ایله تعلق اتمسی اعتباریله (معلوم) درکه ذات اللهدن اعمدر . زیرا بو علمده امور عامه دن و معلومک قسملری اولان موجود و معدومدن و موجودک قسملری اولان واجب ایله ممکنندن و قدیم ایله حادثندن ، ماده ایله قوتندن و بونلرک احوال و احکامندن عقائد دینیته نک اثباته ربط و تعلق اولدینی جهتله بحث اولنور .

مقدمینک تعریفنه نظراً علم کلامده معلوم ایله اقسامک احوال و احکامندن بحث اولنمسی یا استطراد طریقله مباحثی اکیال و اتمام ، یا خود خصمک کلامتی حکایه ایله تزییف و کنیدینی الزام ، یا خود مقصود بالذاته مبدأ و مقدمه اوله رق تکثیر فوائد ایله توسیع دائرہ کلام ایچونددر .

متأخرینه کوره موضوع علم کلام (معلوم) اولدیفندن مسائل کلامیه نک کافه سی معلومک احوالندن بحث ایدر . بومسائلده یاقنس عقائد دینیله اولور . الله واردره و بردره محمد علیہ السلام حق رسولدره عالم حادثدره معاد حقدر کی . و یا عقائد دینیته نک مبده اولور . اجسام اعراضدن خالی دکلدر ، اجسام مرکبدر ، خلا جائزدر کی . ایشته شو

مسائلك موضوعيّه شامل اولان شي بر مفهومين عبارتدر كه اوده (معلوم) تعبيريدر .
بومعلومه نفس عقائد دينيه اولان بر مفهوم ايله حكم اولوب عقائد دينيه اكا طوغريدن
طوغري به تعلق ايتمش ايسه (تعلق قريب) دينور . الله واحد كي .
اومفهوم ايله حكم اولتيوبده عقائد دينيه وسيله اولان ديكر بر مفهوم ايله حكم
اولوب عقائد دينيه بالواسطه تعلق ايدرسه اكاده (تعلق بعيد) دينور . اجسام اهر اضدن
خالي دكلدر قضيه سي كي كه بوقضيه حدوث اجسام ايچون ، بوده حدوث عالم ايچون ،
اوده اثبات واجب ايچون برر مبدأ قيلنمشدر .

متأخيريندن امام غزالي كي بعض ذوات علم كلامك موضوعي (موجود من حيث هو
موجود) اولديقنه ذاهب اولش ايسه ده لكن بوضورتنده علم كلام ايله فلسفه نك موضوعي
پرلشمش اولديني كي علم كلامده معدوم و حال كي خارجنده موجود اوليان شيلرك
احوالندن بحث اولتمقله بوكي مسائلك مسائل كلاميه دن معدود اولاملري لازم كلير .
حالبوكه بوكي مسائل ايله ده عقائد دينيه بي اثباته توصل اولنور . وجود ذهني يده قائل
اولدقلرندن موجودي خارجي ايله ذهني دن اعم قيامقده ممكن دكلدر . بناء عليه معدوم ،
حال ، نظر ودليل موجودات ذهني دن اولديقندن موضوع دن خارج اولش اولدي .
بوكي محذورلره بناء متأخيرين متكلمين ، علم كلامك موضوعي (معلوم) اولديقنه قائله
اولديلر .

— علم كلامك غايه سي ، ثمره وفائده سي —

علم كلام ، احكام شرعيه نك اساسي اولديقندن ناشي اعتبارات عديده ايله بر چوق
فوائد و اردير .

برنجي فائده : شخصك قوه نظريه سي اعتباريله در كه اوده حضيض تقليدن اوج
ايقانه و قعرجهل دن ذروه هرفانه ترقى در . بوجهته فرق ضالنه نك شباتي ايله اعتقاد ، تزلزل
اوفر اماز .

ايكنجيسي : غيرك تكميلي اعتباريله در كه اوده تفصيل مسائل و ايضاح دلائل ايله
طالب رشد و هدايت اولانلرك ارشادينه ، معاند و معارضلرك الزام و افحاشه خدمتدر .
اوچنجيسي : اصول اسلاميه به نسبتله در . اوده عقائد دينيه بي بر طاقم دينسزلرك

الغآت باطله واقوال سخیفه لرندن صیانت ایله ارباب فساد طرفندن ایراد اولنان شهه لرندن طولای دوجار تزلزل اولمقدن محافظه در.

دردنجیسی: فروع اسلامه نظر آدر. اوده سائر علوم شرعیه نك، اساس اولان علم کلام اوزرینه بنا قیلنمی و او علم اعلادن اخذ و اقتباس اولنمیدر. چونکه علم کلام بر بنانك تملی مثابه سنده در. علوم سائر دخی اولمقه استاد ایدن سائر اقسامیدر. تملی اولمقجه وجود بنا تصور اولمه جهنی که علم کلام اولمقجه ده علوم سائر نك وجودی تصور اولمه ضر. چونکه پیغمبر لر کوندن، کتاب لر ایندیرن، اوامر و نواهی ایله تکلیف ایدن باری تعالی حضرت لر نك وجودی ثابت اولمقجه علم تفسیر، حدیث، فقه که علومك وجودیه امکان قالمز. بوندن طولای علم کلام، علوم سائر شرعیه نك اس الاساسی اولوب علوم سائر بتون علم کلامه متوقف در. شو علومك کلیسی اثبات واجبه موقوف در. بشنجیسی: شخصك قوه عملیه سی اعتبار یله در. اوده اعمالده اخلاص ایله صحت نیت، افعاله متعلق اولان احکامده دخی قوتی سیبیله صحت اعتقاد در. چونکه اعمالك درگاه الوهینه قبوله مدار اولان شی نیتك صحتی و اعتقادك قوتیدر.

بوذکر اولنان فوائدك مجموعی بر فایده منتهی اولور که اوده سعادت دنیویه و اخرویه یه فوز و ظفردر. چونکه سعادت دارین لذاته مطلوب اولدیغندن بتون اغراض و غایات هب اکا راجع در.

انسانك آخرته عائد امور و وظائفی بیلدیرمك سوء اعتقاد اوزرینه ترتب ایدن عذابدن خلاص ایله سعادت معنویه سی متکفل اولدینی که حیات دنیویه ده دخی تدین تام ایله عدل و دادی و نوع انسانك بقاسنه مدار اولان معاملاتی حسن محافظه ایله امر معاشك دائره انتظامده جریاتی تأمین و تابع اوله جهنی قواعد اخلاقیه و اجتماعیه ایله سعادت مادیه سی تطمین ایلر.

— علم کلامك فضل و شرفی و نسبتی —

علم کلامك فضل و شرفی، بو علمك اشرف علوم اولمیدر. چونکه بر علمك شرفی، موضوعنك شرفیه متناسبدر. علم کلامك موضوعی ایسه متقدمینه کوره ذات باری اولوب دلائلی صراحت عقل ایله مثبت و شهادت قیل ایله مؤید بولندیغندن اشرف علومدر. بو علمك ادله سنده عقل و نقل تطابق ایتشددر. متأخرینه کوره موضوعی

هر شیه عام وشامل اولان (معلوم) مفهومندن عبارت اولدیقندن اعم الاموردر .
بر علمك قدر و شرفی ایسه موضوعك اهمیتى ، مسائلك علوتى ، دلائلك قوتى ،
غایه سنك شرافتى نسبتنددر . علم كلام ایسه بو خصوصلرده علوم بدائرته فائزدر .
بناء علیه اشرف علومدر . نسبتی ایسه علم كلام علوم شرعیة سائرته اصلى اولوب
ماعداسنك فرع اولمیدر . و فقه در القائل

ایها المقتدی لتطلب علماً ، کل علم عبد لعلم الکلام
تطلب الفقه کی تصحح حکماً ، ثم اغفلت منزل الاحکام

دارالحکمة الاسلامیة اعضاسندن
عربکیرلی حسین عوفی